

<https://doi.org/10.53656/phil2023-04-08>

Philosophical Forum /
Философски форуми

СЕМИНАР ВЪРХУ АПОРИИТЕ ЗА ДУШАТА В „ЕНЕАДИ“ НА ПЛОТИН

Доц. д.н. Димка Гичева-Гочева
Софийски университет „Климент Охридски“

Резюме. Съобщението очертава накратко историята на Югоизточноевропейската асоциация за антична философия, учредена в Делфи през 2002 г. Тя се превърна в уважавана академична общност и събира учени от региона редовно, обикновено веднъж годишно, на неколкодневни семинари. Проведени са вече петнадесет такива семинара, посветени на близко четене на (част от) произведение, принадлежащо на някого от най-влиятелните антични мислители. Изредени са темите на предишните четиринадесет и е отделено специално внимание на последния, проведен във Философския факултет на Карловия университет в Прага от 19 до 22 септември 2023 г. Той беше наречен *Difficulties concerning the soul* и беше посветен на част от Четвърта книга, IV.3.1 – IV.4.5.

Ключови думи: SEAAP; ЮЕААФ; Плотин

От 19 до 22 септември 2023 г. в Прага, във Философския факултет на Карловия университет се проведе Петнадесетият семинар на Югоизточноевропейската асоциация за антична философия. Беше посветен на апориите за душата в 3 и 4 глава на Четвърта книга на *Енеадите* на Плотин.

Southeast European Association for Ancient Philosophy (SEAAP) беше учредена с домакинството на Европейския културен институт в Делфи, Гърция през юли 2002 г. по идея на неколцина гръцки колеги, най-вече на Катерина Иеродякону и Василис Карасманис, а също така на професорите Майлс Бърниет и Михаел Фреде – двама от най-уважаваните интерпретатори на античната елинска философия през XX век.

Идеята за създаването ѝ беше да събира изследователи, преводачи и утвърдени университетски преподаватели, но и докторанти от страните от Югоизточна Европа, които да се срещат веднъж годишно и да обсъждат проблемите в едно от важните произведения на Платон или Аристотел или от тяхната хилядолетна традиция.

На първата учредителна среща в Делфи присъстваха учени от Гърция, Хърватия, Словения, Сърбия, Румъния, Унгария и България, както и проф. Михаел Фреде, по онова време все още преподавател в Оксфорд.

Първоначалните намерения бяха изключително амбициозни. Учредители-

те, които присъствахме на първата среща през 2002 г., си мечтаехме за семинар, който да се провежда всяка година в една от балканските или централноевропейските страни за две седмици или поне за десет дни. По време на този двуседмичен или поне десетдневен семинар се предполагаше, че ще се обсъжда почти дума по дума гръцки или латински оригинал на важен философски текст, ще се сравняват преводи на различни езици, ще се коментира всяко изречение.

Оказа се, че тези мечти са практически неосъществими и че е невъзможно да бъдат организирани семинари с такава продължителност дори и от колеги, които са отлично институционално подкрепени в своите страни. Основната причина за това е ясна: от всички периоди на история на философията най-слабо финансираната в целия свят е античната философия. Средновековната, ренесансовата и новоевропейската мисъл се припознават съвсем разбираемо или като предшественици на мисловната култура в някоя от съвременните страни, или като важна част от теологията на някоя от авраамитските религии, или християнските деноминации. Античната философия е ничия, като сираче, или доколкото все пак се тачи, свършено очевидно това най-вече е в Гърция и предимно там.

Така се появи по-реалистично-минималистичната идея: все пак семинари да се провеждат, но да са три- или четиридневни и на тях да се обсъждат не цели произведения, а най-интересните и проблематични откъси от тях.

Също така бе поставено началото на издаването на списанието за антична философия и наука *Rhizai*, чийто пръв главен редактор беше проф. Иван Христов, а първият му издател – „Изток – Запад“^{ci}.

В учредителния семинар на ЮААФ в Делфи като официални представители на нашата страна, посочени от Философския факултет, участваха проф. д-р Иван Христов и проф. Анета Карагеоргиева. По лична покана на проф. Майлс Бърниет в семинара участвахме също заедно с доц. Николай Гочев.

Повече за самия семинар върху две части от *Енеади*

Обидно ще е за читателите на толкова престижно списание да се напомнят най-важните обстоятелства около живота и философията на Плотин (204–270 г.)ⁱⁱ, но все пак накратко: има само едно произведение, останало от него, като несъмнено това са 54 лекции, изнасяни нееднократно в Рим, в собствения му двор, пред сравнително малобройна аудитория, като сред слушателите му е имало даже деца, поверени от родителите им да ги възпитава. С напредването на възрастта, както се случва с повечето хора, зрението му отслабнало, а по онова време не е имало нито леци, нито очила. Затова след смъртта му Порфирий (232 – 301 г.) редактира и подрежда лекциите в шест книги по девет лекции, а издаването им, както и многобройните копия-преписи на десетки съчинения на самия Порфирий става възможно благодарение на щедростта на

богатата му съпруга Марцелаⁱⁱⁱ. Плотин скромно се е представял като учител и коментатор на възгледите на предишните елински мислители, но както заслужено се признава повече от хилядолетие по-късно, всъщност създава своя оригинална, систематична и нееклектична философия, в която втъква идеи на почти всички школи от класическата и елинистическата епоха, с изключение само на атомистическата.

Семинарът в Прага беше посветен на две от тези лекции, подредени от Порфирий като 3 и 4 гл. на Четвърта книга на *Енеади* IV.3.1 – IV.4.5. Те са озаглавени *περί ψυχῆς ἀποριῶν α' и περί ψυχῆς ἀποριῶν β' – За апориите за душата 1 и За апориите за душата 2*. В лекциите си Плотин е разсъждавал за това как отделните души се раждат, буквално изтичат, еманират от третата хипостаза – Душата, как и защо се снабдяват с тела и какво става с тях, когато се разделят с телата, които са използвали по необходимост, докато са били в природата. А за природата има едно ефектно определение: ἡ μὲν λεγομένη φύσις ψυχῆς οὕσα, γέννημα ψυχῆς προτέρας – така наречената „природа“ е всъщност душа и е рожба на първата Душа (III,8,4 – превод мой).

Плотин успява да спои в системата си важното от всички забележителни свои предшественици без атомистите и въпреки това не съшива еклектичен пачуърк, а изковава сплав от платонизма и аристотелизма, от стоицизма и (нео)питагорейството^{iv}. В тези две лекции, докато е разсъждавал на глас пред слушателите си, представя затрудненията, свързани не толкова с Душата, а с многохилядното множество от души, породени от третата хипостаза. В сравнение с апоретичната кн. Бета на *Метафизика* на Аристотел, в която безпристрастно се представят мисловните дилеми, без да се дава знак как ще бъдат разрешени в по-нататъшните изложения, в апоретичните две глави от кн. Четвърта доста често Плотин незабавно отговаря на поставените от самия него питання. Най-важните от тях обаче, макар и ясно изразени, звучат по-скоро като постулати и догмати, като с това са станали привлекателен извор, от който са черпили, но и плагиатствали множество по-късни теософи и антропософи през XIX и XX век.

Най-важното от най-важните е питането какво става с душите *след това*, след като се разделят с телата, които са обитавали и управлявали? Този въпрос е въпрос на вяра и според мен възможните отговори, които може да получи от един *философ*, който не изповядва определена религия, са повече от един, а именно: те са най-малко пет, като и петте хипотези са пресъздадени в шедьоврите на Платон *Горгий*, *Тимей*, *Федон*, *Федър* и *Държавата*. Общото между тях, при все различията в разказаното, е убедеността: душите са безсмъртни, те са съществували и преди да се отелесят, и продължават да съществуват, след като се отдалечат от телата, техните природни жилища. Влиянието на Платон, особено в тези лекции на Плотин, които са посветени на Душата и безброя от души, е безспорно, като даже той споменава доста от диалозите с техните загла-

вия. Например, когато иска да помогне на слушателите си да разберат как световната душа оживотворява небесната сфера, космоса, като цяло, и природата, даже на пръв път неодоушевените неща в нея, споменава три диалога на Платон – *Филеб*, *Тимей* и *Федър*, и уточнява, че неговото виждане е изцяло в талвега на *Тимей* и *Федър* и малко се отклонява от *Филеб* (IV. 3. 7).

Форматът на семинара в Прага бе традиционен. Обсъжданият откъс от текст бе разпределен между участниците и всеки, който имаше изложение върху част от него, разполагаше с 45 минути, следвани от 45 минути дискусия. Понякога колегите, които са подготвени с изложения, предлагат изцяло свой нов превод на съответното място, а друг път, и това става по-често, обикновено се дава авторизирана редакция на някой от известните преводи на английски език. Водещият обикновено е и главен дискусант или даже опонент на говорещия участник.

Най-използваното издание на гръцкия текст беше на Паул Хенри и Ханс-Рудолф Швицер от 1964 – 1983 г., а най-често цитираните в хандаутите преводи на съвременни езици бяха:

- на английски – на Армстронг от 1984 г. и на Дилън и Блументал от 2015 г., както и колективният превод, направен от шестима преводачи: Джордж Бойс-Стоунс, Джон Дилън, Лойд Джърсън, Ричард Кинг, Андрю Смит и Джеймс Уилбердинг от 2018 г.;

- френски – на Емил Брейе от 1927 г., на Гуенаел Обри от 2004 и на Люк Брисон от 2005 г.;

- новогръцки – на Павлос Калигас от 2009 г.;

- испански – на Хесус Игал от 1985 г.;

- според проф. Клаус Корцилиус терминологично най-педантично прецизиран е немският превод на Рихард Хардер, Вили Тайлер и Рудолф Бойтлер от 1962 г.^v

Пражкят семинар за Плотин беше открит с пленарен доклад от проф. Ейолфюр Емилсон на тема *Plotinus and Idealism*, след което работата продължи по обичайния начин.

Първото изложение беше направено пак от проф. Емилсон с водещ д-р Матияш Хаврда по откъса IV. 3.1-8. Основният проблем в него е „раждането“ на отделните души от третата ипостас – Душата на космоса и цялото битие.

Най-дългият откъс IV. 3. 9-18 беше представен от проф. Филип Карфик, а водеща бях аз. В тази част на Платиновото размишление върху апориите питанията са много: как и защо става така душа да влезе в тяло, която и да е душа в което и да е тяло, като разбира се, това се отнася най-вече и започва от световната Душа и тялото на космоса, но е валидно и за всяка една втелесена или отелесена душа. Каква е ролята на душите за оживотворяването на космоса, по какво се различават душите на боговете, хората и животните? Какви са функциите на онези души, които остават невъплътени, неотелесени?

В откъса IV. 3. 19-20 съотнасянето на телата и душите беше представено от

доц. Ласло Бене, а продължението на разсъждението в IV. 3. 21-23 беше разяснено от доц. Павел Грегориш. Водещ-дискусант и на двете говорения беше проф. Клаус Корцилиус. Най-важните проблеми тук са: как точно душата *е* в тяло, как присъства, как пребивава в него, или е обладана, обхваната от него? Душата ли се отелесява, или тялото се одушевява? Как битува душата в тяло? Като на някакво място? Като в създ? Като в нещо подчинено? Като част от цяло? Като цяло в част? Като форма в материя? Като кормчия на кораб? Като изкуството на изпълнителя за музицирането чрез музикалния инструмент?

Следващите апории са в откъса IV. 2. 24-25, като те бяха обсъдени от проф. Петер Лаутнер с водещ Ота Гал. Какво става с безсмъртните души след отделянето им от смъртните тела и къде отиват? Какво е паметта и къде е закотвена? Каква е разликата между паметта *μνήμη* и припомнянето *ἀνάμνησις*?

Как душата пази паметта и защо Плотин умишлено не разяснява това в откъса IV. 3. 26-27 – за това говори проф. Соня Вайс.

За избягването на категоричните отговори и все пак за убедеността на Плотин, че *τὸ φανταστικόν* е седалището на паметта – по написаното в IV. 3. 28-29, говори докторантката Дафни Аргири с водещ проф. Габор Бетег. Тя представи и свой превод на английски на коментираните от нея пасаж.

По една от най-трудните философеми на Плотин – за трите вида памет и припомняния: интелектуалното паметуване и спомнянията на по-нисшата и по-висшата душа, което се тематизира в IV. 3. 30-32, блестящо изложение направиха двама унгарски докторанти: Даниел Ковач и Атила Хангай. Дискусант опонент отново беше проф. Габор Бетег.

Има ли, или няма памет в душата, когато тя се съедини с нуса? По този проблем в откъса IV. 4. 1-2 изложение направи доц. Панделис Голицис, който също предложи свой превод на английски на коментираното от него. Водещ-дискусант на неговия превод и прочит на мястото беше проф. Ирина Деретич.

Семинарът завърши с представянето на още един унгарски докторант – Агостон Губа, който говори за спомените на душата за умопостижимите и сентивновъзприеманите неща, когато тя вече не е в нуса, според откъса IV. 4. 3-5. Водещ-дискусант на неговото изказване беше проф. Ищван Боднар.

По много от обсъжданите проблеми бяха изказани не по две, а повече от две различни тълкувания, някои от тях свършено несъвместими.

Хронологията на семинарите, осъществени досега

През 2004 г. първият от семинарите се проведе в Дубровник и бе посветен на *Тимей* на Платон. Повечето от докладите в него след това бяха публикувани в специален тематичен брой на сп. *Rhizai*. Това беше един от малкото семинари, на който се обсъждаше едно цяло произведение, а не специфичен проблем в него. Кой друг диалог на Платон, ако не *Тимей*, заслужава това? По този начин също така колегите се надяваха да опознаят по-добре интерпретаторските

си позиции и парадигмите, в чийто кадър ще се фокусират техните анализи. В този семинар бях единствен български участник дискусант, а домакин беше Институтът по философия в Хърватската академия на науките, Загреб.

2. През август 2006 г. домакин беше Католическият университет „Петер Пасмани“ в Пилишчаба. Дискусиите бяха посветени на понятията за случайност и самопроизволност в кн. Бета на *Физика* на Аристотел. В него учавахме с доц. д-р Николай Гочев от ФКНФ и доц. д-р Иван Христов – тогава преподавател във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, сега вече преподавател в Богословския факултет на Софийския университет.

3. През юни 2007 г. семинарът се проведе в Европейския културен център във Власти, Гърция. Обсъжданият текст е X книга от *Закони* на Платон. Участници в него от нашата колегия са: (гл. ас. д-р тогава, а сега вече) доц. Невена Панова от Катедрата по класическа филология във ФКНФ, както и (тогава все още докторант, а сега) д-р Георги Гочев от НБУ и доц. д-р Иван Христов.

4. През 2008 г. домакин беше ЦЕУ в Будапеща, а темата – оцелялата част от *Метафизика* на Теофраст. Участници от наша страна бяха докторантът Владимир Маринов от ВТУ, доц. д-р Иван Христов и аз.

5. През 2009 г. домакин на семинара е Карловият университет в Прага. Темата е *Проблемът за времето и вечността* в *Енеади* на Плотин, а участниците от българската колегия са: доц. д-р Иван Христов, докторант Владимир Маринов и докторант Георги Гочев.

6. През юни 2010 г. семинарът се проведе в Университета на Ретимно на остров Крит. Беше посветен на псевдо-Аристотеловия трактат *За света, De mundo*. Единствен участник от наша страна бях аз.

7. През 2011 г. бяхме домакини ние, колеги от СУ „Св. Климент Охридски“: от 22 до 24 юни в Зала 1 на Ректората говорихме за *Епиномис*, който е предполагаемо последният диалог на Платон. Семинарът беше осъществен чрез съвместен проект към университетския ФНИ, разработен от доц. Невена Панова и мен, като по онова време бях все още преподавател по антична философия в Катедрата по история на философията^{vi}.

8. През 2012 г. не се организира семинар, а през 2013 г. отново домакини са били колеги от ЦЕУ Будапеща, като на фокус е била кн. Гама на *Никомахова етика*. В това събитие не е участвал никой от нашите колеги.

9. През 2014 имаше два семинара: през май колегите от Института по философия в ХАН за пореден път организираха в Загреб обсъждане на кн. Алфа на *Физика* на Аристотел.

10. През септември 2014 г. чешката колегия също за пореден път отново ни покани в Прага, в пишно декорираната Вила Лана – най-красивото място за научни форуми, на което съм присъствала. Обсъдени бяха някои от най-важните проблеми в кн. Гама на *За душата* на Аристотел.

И в двата семинара, които се проведеха през 2014 г., участвах само аз и... за

съжаление, оттогава никой от българската колегия не е участвал в нито един от следващите, а те са:

11. Theophrastus: *De Sensu*, 23 – 24 October 2015, National University of Athens, Greece.

12. Alexander of Aphrodisias on the soul's capacities for desiring and understanding, 8 – 10 December 2016, CEU Budapest, Hungary.

13. Aristotle, *Posterior Analytics* II, 28 – 30 September 2017, Charles University, Prague, Czech Republic.

14. Aristotle, *Rhetoric* I.1 – 6, 22 – 24 November 2018, Charles University, Prague, Czech Republic^{vii}.

През 2019 г. не е била организирана конференция, като плановите на колегите са били отново през 2020 г. да се проведат поне две, но „човек предполага, а Господ разполага“. През 2020, 2021 и 2022 г. семинари не беше възможно да се проведат, защото форматът на тези интензивни дискусии в непосредствена близост до текстовете в оригинал и техните преводи не позволява провеждането им онлайн.

Затова беше хубаво, че заявлението ми за участие в 15-ия семинар на SEAAP в Карловия университет в Прага от 19 до 22 септември 2023 г. беше уважено и подкрепено с цялостна командировка, за първи път в 36-годишната ми работа в СУ, а със същия тип командировка в семинара дейно участва и гл. ас. д-р Мария Ванева. Средствата за командироването ни от факултетната комисия във Философски факултет бяха осигурени по проекта SUMMIT.

В семинара участва и доц. д-р Николай Гочев от ФКНФ.

Следващият семинар, който се предвижда да бъде проведен догодина, по всяка вероятност ще е посветен на философията на медицината и на един от концептуалните текстове на Клавдий Гален. Но кой точно от неговите трактати ще бъде обсъждан, кога и къде ще се проведе форумът, ще решат колегите, които намерят поне минимални финансови източници за организирането му.

NOTES

1. За първите няколко броя и първите години на издаването на списанието у нас, както и за заслуженото му признание написах във вестник „Култура“ през 2009 г., в бр. 8 от 27 февруари, достъпен (и днес 31 октомври 2023) тук: <https://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/15328>. От 2013 г. списанието се публикува с името *Rhizomata* и с друг редакционен екип в издателство de Gruyter: <https://www.degruyter.com/journal/key/rhiz/html?lang=en#issues>
2. През 90-те години в отделни книжки бяха публикувани Първа, Втора и Пета книга на Енеади, изд. „Софи-Р“. Пълно издание и на шестте книги в превод на проф. Цочо Бояджиев има от 2005 г., изд. „Изток – Запад“.
3. Вж. Порфирий. Животът на Плотин и Писмо до Марцела. В: Порфирий.

- Пещерата на нимфите. С., 2000, изд. Библиотека 48. Превод Владимир Маринов, ред. Николай Гочев.
4. В световната общност на учените специалисти по късноантична философия най-високо цененото изследване на метаморфозите на неопитаторейските идеи при Плотин е написано от нашата колега проф. Светлана Славева-Грифин, възпитаничка на НГДЕК, завършила специалност „Класическа филология“ в Софийския университет, преподавателка по антична философия и медицина в Щатския университет на Флорида. Вж. Svetla Slaveva-Griffin. Plotinus on Number. Oxford: Oxford University Press, 2009.
 5. За всички тези издания вж. библиографията.
 6. Пълна информация за този тридневен семинар има на блог, специално създаден за него:
<https://theepinomisofplato.blogspot.com/2012/05/report-for-organization-of-seminar.html>
 7. Програмите на проведените досега семинари вж. на сайта на д-р Павел Григорич, преподавател в Загребския университет и изследовател в Института по философия в ХАН: http://www.pavel-gregoric.info/?page_id=1286

ЛИТЕРАТУРА

- ПЛАТОН, 1982. *Горгий*. Превод и бележки Георги Михайлов. В: Платон. *Диалози*. Том 2. С., изд. „Наука и изкуство“.
- ПЛАТОН, 1990. *Тимей*. Превод и бележки Георги Михайлов. В: Платон. *Диалози*. Том 4. С., изд. „Наука и изкуство“.
- ПЛАТОН, 1982. *Федон*. Превод и бележки Богдан Богданов. В: Платон. *Диалози*. Том 2. С., изд. „Наука и изкуство“. Второ издание „Планета-3“, 2011.
- ПЛАТОН, 1982. *Федър*. Превод и бележки Богдан Богданов. В: Платон. *Диалози*. Том 2. С., 1982, изд. „Наука и изкуство“. Второ издание „Планета-3“, 2007.
- ПЛАТОН, 1981. *Държавата*. Превод и бележки Александър Милев. В: Платон. *Диалози*. Том 3. С., 1981, изд. „Наука и изкуство“.
- ПЛАТОН, 2015. *Държавата*. Превод, предговор, бележки, индекс Георги Гочев. С., изд. НБУ. Второ издание 2023.
- ПЛАТОН, 1990. *Филеб*. Превод и бележки Донка Марковска. В: Платон. *Диалози*. Том 4. С., изд. „Наука и изкуство“.
- ПЛОТИН, 2005. *Енеади*. Превод Цочо Бояджиев, С., 2005, изд. „Изток – Запад“.
- ПОРФИРИЙ, 2000. *В пещерата на нимфите*. С., 2000, изд. „Библиотека 48“. Превод, бележки и въстъпителна студия Владимир Маринов. Ред. Николай Гочев.

REFERENCES

- PLATON, 1982. *Gorgijj*. Prevod i belezhki Georgi Mihaylov. In. Platon. *Dialozi*. Tom 2. Sofia: Nauka i izkustvo.
- PLATON, 1990. *Timej*. Prevod i belezhki Georgi Mihaylov. In. Platon. *Dialozi*. Tom 4. Sofia: Nauka i izkustvo.
- PLATON, 1982. *Fedon*. Prevod i belezhki Bogdan Bogdanov. In. Platon. *Dialozi*. Tom 2. Sofia: Nauka i izkustvo. Vtoro izd. 2011, Planeta 3.
- PLATON, 1982. *Fedur*. Prevod i belezhki Bogdan Bogdanov. In. Platon. *Dialozi*. Tom 2. Sofia: Nauka i izkustvo. Vtoro izd. 2007, Planeta 3.
- PLATON, 1981. *Durzhavata*. Prevod i belezhki Alexandar Milev. In. Platon. *Dialozi*. Tom 3. Sofia: Nauka i izkustvo.
- PLATON, 2015. *Durzhavata*. Prevod, predgovor, indeks i belezhki Georgi Gochev. Sofia: NBU. Vtoro izd. 2023.
- PLATON, 1990. *Fileb*. Prevod i belezhki Donka Markovska. In. Platon. *Dialozi*. Tom 4. Sofia: Nauka i izkustvo.
- PLOTIN, 2005. *Eneadi*. Prevod Tsocho Boyadzhiev. Sofia: Iztok-Zapad.
- PORFIRIY, 2000. *V peshterata na nimfite*. Prevod, belezhki i vstupitelna studiya Vladimir Marinov. Red. Nikolai Gochev. Sofia: Biblioteka 48.
- ARMSTRONG, A. trans., 1966 – 1988. *Plotinus, Enneads*. Loeb Classical Library, 7 vols. Cambridge: MA, Harvard University Press.
- AUBRY, G., 2004. *Plotin. Traité 53 (I,1)*. Introduction, traduction, commentaire et notes par Gwenaëlle Aubry. Paris: Cerf.
- BLUMENTHAL, H. and DILLON, J., trans., 2015. *Plotinus*. Ennead IV.3 – IV.4.29: Problems Concerning the Soul. Las Vegas: Parmenides Publishing.
- BRÉHIER, É., ed., trans., 1927. *Plotin, Ennéades*. Vol. IV, *Ennéad IV*. Paris: Les Belles Lettres.
- BRISSE, L., trans., 2004. *Plotin, Traité 27 – 29 (IV, 3 – 4)*. In *Plotin Traités 27 – 29*. Eds. Luc Brisson et Jean-François Pradeau. Paris: Flammarion.
- GERSON, L. P., ed., 2018. *Plotinus, The Enneads*. Translated by George Boys-Stones, John M. Dillon, Lloyd P. Gerson, Richard A. King, Andrew Smith and James Wilberding. Cambridge: Cambridge University Press.
- HARDER, R., THEILER, W. und BEUTLER, R., 1962. *Plotins Schriften*. Band IIa and IIb. Hamburg: Meiner.
- HENRY, P., and SCHWYZER, H. (eds.), 1964 – 1983. *Plotini opera (editio minor)*. Oxford: Clarendon Press.
- IGAL, J., trans., 1985. *Plotino Enéadas III – IV*. Madrid: Gredos.
- KALLIGAS, P., 2009. *Πλωτίνου, Εννεάς Τετάρτη*, Αρχαίο Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια Πάυλος Καλλιγάς, Ακαδημία Αθηνών, Βιβλιοθήκη Α. Μανούση 10, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής και Λατινικής Γραμματείας, Αθήναι.
- SLAVEVA-GRIFFIN, 2009. *Plotinus on Number*. Oxford: Oxford University Press.

**THE FIFTEENTH MEETING OF THE SOUTHEAST-
EUROPEAN ASSOCIATION FOR ANCIENT PHILOSOPHY,
“DIFFICULTIES CONCERNING THE SOUL”, PLOTINUS,
ENN. IV.3.1 – IV.4.5.**

Abstract. The piece sketches in brief the history of the Southeast-European Association for Ancient Philosophy, established in Delphi in 2002. It became respected academic community and unites scholars from the region regularly, usually once a year, for several days. Already fifteen such seminars have happened, dedicated to the close reading of (a section of) a writing, belonging to some of the most influential ancient thinkers. The topics of the previous fourteen seminars are mentioned in the text and special attention is paid to the seminar held recently in the Faculty of Philosophy in the Charles University in Prague (19 – 22 September 2023). It was entitled *Difficulties concerning the soul* and was devoted to the *Enneads* of Plotinus, IV.3.1 – IV.4.5.

Keywords: SEAAP; Plotinus

✉ **Dr. Dimka Gicheva-Gocheva, Assoc. Prof.**

Sofia University St. Kliment Ochridski

Faculty of Philosophy

1504 Sofia

115, Tsar Osvoboditel Blvd.

E-mail: dimka.gocheva@gmail.com

gichevagoc@phls.uni-sofia.bg